

LIMBA POVESTIRILOR DIN VOLUMUL COPILĂRIA DIN AMINTIRI DE RADU FLORA

IULIA MĂRGĂRIT

1. În cele ce urmează, prezentăm câteva particularități privind limba povestirilor lui Radu Flora, reunite sub titlul *Copilăria din amintiri. Proză pentru copii și despre copii*, Panciova, [Editura] „Libertatea”, 1985. Ca multe alte cărți despre copilărie, și aceasta suscită, în general, interesul cititorului atât ca realizare literară, cât și sub aspect lingvistic, prin raportare la autor, dialectologul omonim, nativ de limbă română din Serbia.

2. În expunere, Radu Flora folosește limba standard, dar cu evidente și inerente particularități locale. Pentru comentariu, le-am separat după domeniul de apartenență.

2.1. Fonetică. Fără să reproducă deliberat fonetica graiului și fără să fie preocupat de aspectul în cauză, autorul întrebuințează frecvent cuvinte cu fonetism specific, aproape lexicalizate în astfel de forme. Exemplele extrase reprezintă diverse situații ca stare de normalitate pentru idiolectul autorului¹: parte dintre ele, create prin alterarea consoanelor dentale, fenomen specific ariei bănățene (Neagoe 1984: 250), s-au fixat în versiunile respective: *ceșculă* „geantă, tașcă” < *teșculă* < *tașcă*, cu specializare de sens „penar”: *Unii [elevi] mai aveau în loc de traiste [...] niște portative de sârmă [...] Aici se punea tăblița sau cărțile ori ceșcula* (p. 84)²; *nigeie* „serbare câmpenească organizată la un hram”: *Nigeile (nedeiele), în satul copilăriei [mele], erau ceva aparte* (p. 29); *unghițe* < *undițe*: *Ne făceam băte pentru unghițe* (p. 38); *vigerat*, *s-a ~* „s-a luminat” < *viderat*, *s-a ~*: *S-a vigerat de ziuă* (p. 113); fonetisme învechite, semnalate în graiurile bănățene interne (Neagoe 1984: 245): *beșică* < lat. *vessica*: *Beșica* [porcului] *o umpleam cu*

¹ Originar din Novo-Selo (Satu-Nou), R. Flora s-a ocupat de graiul din localitatea natală în monografia omonimă. Amintim, în treacăt, că el își afiliază consătenii la grupa *țăranilor* distinctă de cea a *ghilezanilor*, coloniști bănățeni provenind din comuna Ghilad. Cu acest prilej, îl corectează pe G. Weigand care, cercetând satul vecin, Vladimirovaț, consideră că minoritarii români din Satu-Nou au fost numiți *țărani* pentru calitatea lor de buni agricultori. Explicația lui Radu Flora are în vedere nu ocupația, ci originea, punctul de plecare al acestora: Țara Românească (Muntenia și Oltenia). Din acest motiv, ei sunt denumiți de ceilalți etnici români și *boboci*, pentru că numai în graiul lor există cuvântul *boboc* „pui de găscă”, adus din ținuturile natale (Satu-Nou: 121–122).

² Întrucât materialul documentar provine dintr-o singură sursă, pentru evitarea repetiției, ne limităm la indicarea paginii.

grăunțe de porumb (p. 59); fonetisme noi: **bierniță** „scândură” < *berniță*: *Înfigeam în pământ o prăjină groasă. Cu un piroi în vârf. Iar aici fixam o bierniță* (p. 12); *spierle* „(un fel de) ciulini” < *sperle*: *Vântul s-a stabilit [sic!] ... Apărură niște jucării, Ca niște mingi. Enorme. Care se târau [...] Ca niște meduze. Încolăcite: „Spierlele!”*; accidente fonetice: asimilare repetată: *firimituri* < *fărimături* < *fărâmituri*: *Pescărușii! Trecătorii îi hrănesc cu firimituri de pâine* (p. 64); metateză: *joimi* < *miji* și *joimitea*, *de-a ~:* < *mijita*, *de-a ~:* *Ne adunam până la zece copii [...] și ne jucam de-a joimitea. Se joimea la un colț al casei* (p. 149); haplogogie: *schimosiți* < *schimonosiți*: *Grupul de măști, de oameni schimosiți* (p. 11); rostiri regionale: amuțirea fricativei laringale surde [h], la inițială, [h]uța: *Făceam legănuș și ne dădeam de-a uța* (p. 12), *alvicică* dim. de la [h]alva (p. 29); *sorac* < *șorici*: *Aveam niște sandale [...] Moi ca soracul proaspăt*³ (p. 159).

2.2. În domeniul **morfologiei**, particularitățile sunt numeroase: nume cu gen gramatical diferit, în raport cu limba standard sau cu graiurile din țară, de la caz la caz (cf. Neagoe 1984: 255): *bât* „bătă”: *Izbea cu bătul* (p. 18); *cârsteș*, pl. *cârsteși* „cârstață”, explicabil chiar etimologic prin împrumutul din bulgară, *кръстѣць*: *Ne nimicește grăul în jireadă [...]. Ne împrăștie cârsteșii* (p. 119); *pulbăr* „pulbere”: [Mașina] *făcea un nor de pulbăr pe drum, că-ți era mai mare dragul* (p. 15); singulare noi refăcute, *frigură*, din pluralul *friguri*, inovație deja atestată la nivel regional, frecventă în imprecății (DA s.v.): *Iu, mânce-l frigura!* (p. 11); păstrarea formei etimologice, *neauă*, curentă, alături de *nea*: *Nu se prind [pițigoi] până la neauă* (p. 130); plurale diferite: *căși* „case”, ca în toată aria nordică (DA s.v.): *Trăsei la potecă. Pe lângă căși* (p. 159); *zorzi* „joarde” (după modelul *corzi-coarde*): *Polițaii locali [...] izbeau cu niște zorzi lungi rupte din pomi* (p. 31); *cherpicuri* „țigle”, plural rar, după MDA: *Scorneau [...] jucării neînchipuite [...] din bulgări, nisip, bucăți de cărămidă spartă, din cherpicuri* (p. 11); *vrăjuri* „vrăji”, consemnat ca „reg.” (DLR): *Orice semn ceva mai neobișnuit, oamenii [...] îl legau de vrăjurile lui* (p. 14); *parc* „parale”, plural explicabil prin preluarea împrumutului de origine turcă, cu accentul modificat, adaptat, din sârbă: *Cred că era [cornul = produs de panificație] la prețul de 25 de „pare”* (p. 89); forme cazuale: vocativ – în [-o], deja semnalat (Neagoe 1984: 259): *neneo!* „nene”, apropiat de forma din limba veche, *neaneo!* (v. DLR s.v.): „– *Neneo, dă-mi două bănci!*” (p. 168). Tot pentru vocativ, ca fapt inedit, apare construcția prepozițională *cu baba* [= mamă (mare)]: *Ai tăbărât [= ai obosit], cu baba?* (p. 16). *Las’, cu baba [...]* *O cumpărăm [bicicleta] după treiier* (p. 96). Construcție asociativă, la origine,

³ Fenomenul a fost semnalat pentru graiurile bănățene „interne”, relativ, recent: *Există unele enclave unde [ș] se pronunță [s]; Grăitorii unui sat de lângă Reșița (Țerova) sunt ironizați că spun „s-o suie sarpele pe sopâră s-or căzut în sanș”* (Ioniță 2010: 66). Anterior l-am întâlnit în două localități din Transnistria, tot ca particularitate emblematică, penalizată de vecini: *sierbe scapa în seauun*. Identificarea aceluiasi proces fonetic în două arii extreme, aproape simetrice, ilustrează, prin tendința comună, deși nu în cazul sunetelor primare, ci al celor provenite din fricativizarea africatelor [ç], [ğ] și din palatalizarea labiodentalelor [f], [v] (*Cercetări*: 54), apartenența la același ansamblu lingvistic.

specifică limbajului afectiv, prin repetabilitate, s-a fixat ca vocativ, cu sensul „hai, mamă (*mare*)!” din relația mamă/copii: *Baba era tot o gură, micuță și bună la suflet, cu aplecare pentru nepoți (eu și soru-mea): „– Hai, cu baba, te culci la noi!”* (p. 100). Însuși autorul sesizează formula: „– Copile, **cu baba!** Așa mi se adresa (p. 73), de altfel, procedeu frecvent în graiurile muntenești: „– Du-te, **cu mama, și adu apă!**” (AFLR). În realitate, copilul se duce singur, mama se asociază cu el strict afectiv, pentru eficiență, ca într-o exprimare firească: „– Hai, **cu mama, la vie!**”; articolul proclitic, *lu*, împreună cu cel enclitic, în alternanță cu forma standard, se întâlnește, în cazul construcțiilor genitivale: *Prind câte un calu-lu-mpăratu*⁴, *lăcuste verzi cu picioare lungi* (p. 120); *curtea regală a lu împăratu* (p. 60); *calea lu nănașu* „calea lactee” (p. 99); *Nu era treaba noastră, a copiilor, era a lui tata* (p. 61). La nominativ sg., ultimul substantiv marcat grafic, apare articulat enclitic cu *-l*, excluzând adjectivul corespunzător, poate într-o exprimare personală: *Tatăl bufni înăuntru* (p. 119). *Au plecat bunicul, bunica, tatăl și eu* (p. 71). *Îmi spunea tatăl [...]* (p. 87); articolul posesiv-genitival, la numele proprii în genitiv, dispare absorbit de numele cu care este asociat: *Legătura dintre moș Nică și copiii de pe strada mea o făcea un june [...]: Ionică lui Slatină* (p. 33); *Și se schimbau personajele: Craiul Vizul Șerpilor* (p. 34); pronumele nehotărât *ceva* se întâlnește, în combinații inedite, cu semantismul „puțin, în mică măsură”: *Mama era ceva bolnavă* (p. 88); *vreun, vreo*, în loc de *un, o*: *Am stat cu trăsura în mijlocul pădurii, de jur-împrejur numai copaci și vreo pajiște* (p. 113), ori precedat, expletiv, de *câte*: *Noi copiii adorăm bomboanele și lăsăm la grecu câte vreun bănuț* (p. 24); *Copiii se scaldau [...]* și *vâsleau prin apă [...]* *atuncea luam câte vreo baschie* (p. 124); *Am început să-l domesticim [motanul]. Îi dam câte vreo coajă de pâine* (p. 173); *Apoi lătratul câinilor. Oricând se trezeau. Câinele nostru. Al câte vreunui vecin* (p. 90); forme verbale diferite de cele din limba comună, la unele moduri: în paradigma indicativului prezent, variante fără sufix morfologic la conjug. I și a IV-a, ca în aria nord-vestică (Neagoe 1984: 262): *lucră: Își făcea și cruci mari [...], măcar că oamenii ziceau că lucră cu necuratul* (p. 14); *străluce: Și străluce [...]* și *bubuie ... de se crapă cerul* (p. 119); forme învechite în paradigma unor verbe cu tema în [n] ca, de pildă, *țini*, conj. prez. 2 sg.: „– E iarnă pe care ai s-o țini minte!” (p. 144). Particularitatea prezintă încă o anumită vitalitate, atrăgând și neologismele în același regim: *Trebuia să fugi ca să-i mențini reacția aeriană [a avionului de hârtie]* (p. 41); tot la conj. 1 pl., alteori, fără morfemul de mod: *zicem = să zicem: Era aceasta cu mulți ani în urmă. Zicem cu o jumătate de veac* (p. 61); forme reflexive de imperativ 2 sg., cu pronumele antepus: *te du!*: *Alerg prin câmp, prin arșiță [...]* „– **Te du la cocie, la răcoare!**” (p. 120); *te păzește!*: *Mă împunge miriștea proaspătă. Merg ca pe cuie! / „– Te păzește! Vezi unde calci!”* (*ibid.*); forme la diateza refl., ca în Mold., Bas. (înv.): *a se răci: Stând la curent [...]* în mijlocul iernii [...] **m-am răcit la urechi** (p. 131).

⁴ Flora 1971: 267 consideră compusul o creație metaforică.

2.3. Formarea cuvintelor

2.3.1. Derivate

2.3.1.1. Creații specifice Banatului (conform dicționarelor): *legănuș* „scrânciob” (DA s.v. *leagăn*): *Primăvara ... făceam legănuș. Atârnam un lanț mare la o creangă de copac. Jos puneam o scândură și ne dădeam de-a ușa* (p. 12); *pândări* „a fi pândar, a exercita rolul de pândar” (DLR s.v.): *Adesea îl ducea pe câine și la vie. Pândărea cu el. Nopti întregi* (p. 148); *țiglărie* „loc unde se lucrează țigla «cărămidă»” (DLR s.v. 2.): *Apa clocotea [în timpul ploii] alergând spre țiglărie* (p. 124); *zvonițe* „clopoței” < *zvon* „clopot” (DLR s.v. *zvoniț*): *Când auzeam [...] praporii (zvonițele) la miei – când îi puneam, primăvara, știam că se duce cu oile* (p. 146).

2.3.1.2. Derivate atestate pentru Transilvania: *afunzime* „adâncime” < *afund* (DA): *Apa nu era afundă [...] cu o bătă, o prăjină în mână [oamenii], tatonau afunzimea apei* (p. 29); *fluieriță*: *La sfârșitul semestrului se premiau ... elevii cei mai buni [...] Eu: o fluieriță de tînichea (de speriat păsările)* (p. 87); *leșia* „a face baie (cuiva), folosindu-se, ca apă specială, leșia”, verb inclus în LB (după DA): *De cu seară, mama m-a leșiat. M-a scăldat.* (p. 84).

2.3.1.3. Derivate învechite: *aromitor* „parfumat” < *aromi* „a afuma pe cineva cu mirodenii”: *Mama [...] m-a scăldat cu un săpun parfumat. Aromitor. Pe care-l ținea în orman. De cine știe când!* (p. 84); *îndulcire* „dulce, desert”, specific textelor vechi: *Comandase ceva îndulcire pe socoteala mea* (p. 168); *prânzitor* „cameră în care se lua prânzul, se mânca”: *Cămăruța de la stradă, cea micuță era și cameră de zi și prânzitor* (p. 100); *scuteală* „adăpost” < *scuti*: *Pârlitul porcului, cu paie, [...] focul se aprindea, de regulă, pe undeva la scuteală, sub hambar* (p. 58); *turtari* „vânzători de turtă dulce”: *Ne duceam ... să vedem ce se pregătește. Cai cu căruțe (carusele), turtari, halvagii, șatre cu mese pentru băutori* (p. 29); *zăboveală* „întârziere”: *Copilul a apreciat că eu mai am ceva zăboveală aci* (p. 168).

2.3.1.4. Derivate cu puține atestări, uneori chiar cu mențiunea „rar” în dicționare: *dughenar* „persoană care ține o dugheană” (după DLR, un hapax legomenon): *Cumpăratul [bicicletei] a mers apoi relativ repede. Datorită abilității comerciale a dughenarului* (p. 96); *peșeală*, pl. ~-eli „peșire”: [La joc] *se aduna lumea-țara: candidați la căsătorii, peșeli, combinații* (p. 30); *străluminări* „fulgere”: *Furia de afară s-a mai potolit. Străluminările și bubuiturile erau tot mai rare* (p. 119).

2.3.1.5. Derivate inedite din punctul de vedere al formei: *alvicică* dim. de la [h]alva: *După masă, joc, cai, căruțe, circ, bomboane, alvicică (halva) înghețată!* (p. 29); *bălțișoară* s.f. pl. ~-oare dim. de la baltă: *Întreaga stradă devenea, dintr-o dată numai șiroaie de bălți și bălțișoare* (p. 124); *înghețuș* dim. de la îngheț (creat, probabil, analogic după ghețuș): *Sania era bună până era înghețuș și zăpadă vârtoasă* (p. 107); *liceist* „licean” cu o unică atestare în MDA, pentru Olt., după Ciaușanu: *Eu eram parcă liceist* (p. 145); *murători* s.m. „oameni care pun cânepa la murat [= topit] în apă”: *Zburdam pe lângă lacul-băltoacă ... tot admonestat să*

nu mă pierd în mulțimea aceia de „**murători**” (p. 79); *orbiu* adv. „ca orbii, orbește”: *Ud ca un șoarece, blezgăiam prin întuneric. Înainte. Orbiu* (p. 159); *strigoiește* adv. „ca strigoii”: *Știind că vecinul se scoală cu noaptea-n cap să zobească marva (caili) [...] s-a dezbrăcat în pielea goală și s-a pus în vălăul cailor răcnind strigoiește* (p. 35); *șporel* s.n. dim. de la *șpor* „mașină de gătit”: *Mâncarea ți-i în șporel. În tobă. O încălzești numai* (p. 90). Dintre acestea, o remarcă specială se cuvine pentru *orbiu*, întrucât adverbele cu acest afix sunt rare, chiar la nivel regional: *morțiu* „ca de mort, ca pentru mort” pentru Moldova (după DLR): *Și latră a pustiu / Și urlă a morțiu* (Alecsandri, P.P.: 187); Oltenia, prin preluarea aceluiași motiv: *Era o fabrică mare care fluiera a pustiu și a morțiu* (Ciașanu, *Răsurii scuturate*: 37). În crearea adverbului *morțiu*, nu excludem, ca punct de plecare, structura binară populară din cele două citate în care elementul preexistent, fără să aibă același statut morfologic, a acționat coercitiv (*a moarte* > *morțiu*). Cât privește *orbiu*, acesta are o anumită vechime în limbă, fiind atestat încă din sec. al XVII-lea (Chircu 2010: p. 65–67). Ca origine, autorul citat îl încadrează în seria derivativului regional *-ul*, activ în zonele de influență maghiară.

2.3.1.5.1. Derivate inedite din punct de vedere semantic: *boișor* „vițel”: *Apoi ne-am deșteptat și împreunam șapte, opt vițele (și viței, boișori) din vecini [...] și făceam pe văcarii* (p. 40); *bouleț* „vițel”: *Cunoșteam fiecare vițică sau bouleț, pe nume* (p. 40); *fluieraș* „privighetoare”: *Aerul era, dintr-odată, străbătut de cântecul vreunei privighetori. Fluieraș, cum îi zicea în părțile locului* (p. 90); *lepădături* „resturi menajere”: *Când făcea mama sau bunica, curechi de mâncare, căutam să pun de-o parte cât mai multe „lepădături” pentru iepuri* (p. 146); *zburători* s.f. pl. „avioane”: *Cu zburătorile astea care abia pot face ocolul pământului, cam greu [de ajuns pe lună]!* (p. 122).

2.3.1.5.2. Derivate cu posibilități combinatorii inedite: *câmpenești*: în *flori* ~: *Îmi plăcea natura primăvărată. Primele flori câmpenești* (p. 16); *cojocărești*, ace ~: *Mă pisa [...] să-i aduc de la oraș, niște ace cojocărești* (p. 147); *copilărești*, *obiecte* ~ „obiecte pentru copii”: *La sfârșitul semestrului se premiau, prin mici obiecte copilărești, jucării, elevii cei mai buni* (p. 87); *oțelite* „de oțel”, *sârme* ~ (DLR, rar): *Portativ [suport metalic, ca un fel de ghiozdan]. De sârmă împletită. Cu o mânășă de lemn. Cu sârme oțelite de o parte și de alta* (p. 84); *pădurețe*, *flori* ~ „flori de pădure”: *Pădurea era ca la vreo 5 km. de la sat. Cu stejari, brazi, pini, băgrini [...], cu flori pădurețe* (p. 113); *școlar*, *director* ~ „director de școală”: *Apoi veni directorul școlar cu două învățătoare* (p. 84).

2.4. Compuse

2.4.1. Compuse (prin alăturare), majoritar formații inedite, prin componentele utilizate, cel puțin unul dintre ele fiind element regional: *bumbi de cap* „pastile, tablete”, corespunzător formației *nasturi de dor de cap*, din aria sudică a dacoromânei (DGS I): *Parcă mi-a adus de la farmacia locală și niște bumbi de cap* (p. 98); *cupă de paie* „șiră de paie”: *Intrarea în grădină era printr-un „coridor”, prin cupa de paie* (p. 130); *deal de nea* „derdeluș”: *Ne făceam deal de nea, adunam*

zăpada cu lopata, în fața casei, și făceam deal. Îl bătătoream bine cu lopata, iar seara îl udam ca să înghețe” (p. 133); *din bună vreme* loc. adv. „din timp”: *Îi ciorăiam [pe părinți] din bună vreme să-mi cumpere și mie un ied* (p. 143); *din cap* loc. adv. „pe de rost”: *Ne dădea să învățăm vreo poezioară din cap* (p. 94); *divan muieresc* „taifas între femei”: *Erau forme de [...] întâlnire a oamenilor: divanuri, seară de seară, iar duminica, și întreaga după-masă [...] Acum divanuri [...] doar vreunul muieresc, întâmplător* (p. 176); *gustul suptului* = „darul beției”, determinatul având înțeles înv. „dorință, poftă”: *Avea însă gustul suptului. Trăgea cam bine la rachiu* (p. 147); *hale de hârtie* „jucării, odinioară, confecționate, rudimentar, din hârtie; zmeie”: *Atunci făceam hale de hârtie, întărite în cruciș cu bețe subțirele și ușoare de trestie* (p. 41); *înainte de masă* „unitate de timp egală cu prima parte a zilei, începând de dimineață și până la prânz”: *Cumpărarea ceasului să tot fi durat o întreagă înainte de masă* (p. 104); *miel de capră* „ied”, consemnat în DLR ca formație rară: *Piață de marvă, de vite [...] Mieii de oaie și cei de capră, iezii erau de două-trei săptămâni [...]. Eu îi ciorăiam pe ai mei din bună vreme să-mi cumpere și mie un miel de capră* (p. 143); *miere de stup*, compus creat în zonele unde cuvântul de bază semnifică, deopotrivă, „produsul albinelor”, dar și, „zahăr (produs industrial)”: *Aici [la băcănie] se puteau cumpăra de toate [...] Ceai. Lumânări. Miere de stup* (p. 23); *mâine-zi* „a doua zi”, atestat, în general, în aria nordică: *Incendiul a fost stâmpărat abia mâine-zi* (p. 46); *păzitor de câmp* „paznic” (p. 100); *piață muierescă* „piața ordinară”, prin opoziție cu *piață de marvă* „piața de vite”: *Era o sâmbătă [...] zi de piață în ulița noastră. O minune! Piața de marvă, de vite, era doar aci (cea muierescă cu ouă, pui, fructe, zarzavaturi era în altă parte)* (p. 143); *pită moale*, compus alcătuit dintr-un element regional și un adjectiv cu semantism regional: „pâine proaspătă”: [La Nedeie] *pregătirile începeau cu câteva zile înainte: pită moale, prăjituri [...] făcute înainte* (p. 29); *sandale de lemn* „încălțăminte specială, improvizată din fețele unor opinci uzate, bătute în cuie pe tălpi de lemn” pentru datul pe gheață: *Dintre jocurile de iarnă, cel mai atractiv era căratul pe gheață [...] cu sandalele de lemn* (p. 128); *scaun lung* „bancă”: *Ne istoriseau multe și de toate, mai ales seara când stăteam pe scaunul lung⁵ din fața casei* (p. 151); *șupă de pleavă* „magazie, șopron pentru depozitat pleava” (p. 131); *văz rău* „deochi”, DLR atestă exclusiv *văz bun* „simpatie”: *Văzul rău era o pricină, mai ales de boli, indispoziții* (p. 13).

Unele dintre aceste compuse, de dată mai recentă, suplinesc elementul neologic absent din grai: *mână de fier* „manetă”: *Erau niște Forduri [...] Se aprindeau cu curblă, o mână de fier care activa motorul* (p. 39); *lămpi de buzunar* „lanterne”: *Unii [copiii] aveau și lămpi de buzunar cu baterii* (p. 27).

2.4.2. Compuse prin aglutinare: unele învechite ca: *astară* „în această seară”, prezent în dialectele sud-dunărene, în dacoromână în restrângere, întrebuințat încă în Trans., Ban., Mold.: „– *Mergem astară la divan?*” (p. 62);

⁵ În var. cu determinantul învechit, *scamn lung*, compusul a fost înregistrat de Mării 2004: 59, în categoria cuvintelor arhaice, a „vorbilor din băbăluc”, în cadrul „elementul[ui] sârbesc în lexicul unui grai din Banat”. Compusul, din clasificarea de mai sus, reproduce etimonul, srb. *klup* (id. *ib.*).

altele inedite: *nicideunde* adv. „nicăieri”, analizabil prin părțile componente evidente: *Și satul nu mai răsărea. Nicideunde* (p. 159).

2.5. Lexic

2.5.1. Elemente lexicale învechite: *ață* „sfoară” < lat. *acia*, atestat cu acest sens la Coresi (*Făcu bici de ață – apud Dimitrescu 2014: 103*): *Fixam ața-sfoara [zmeului], ne avântam în contra vântului* (p. 41) (R. Flora simte nevoia să explice cuvântul, fapt diagnostic pentru statutul acestuia); *casnici*⁶ „membri ai unei familii”: *Era vremea carantinelor la domiciliu [...] interzicându-se ieșirea casnicilor* (p. 98); *imală* „noroi” < *ima* < lat. *limare*: *Ne „zideam” și noi, copiii, case [...] din imală* (p. 116); *tâtâne* < lat. *tatane*: *Haide, tâtâne, vino-ți în fire!* (p. 178).

2.5.2. Elemente lexicale proprii Banatului. Dintre cele semnalate deja (Petrovici 1954, Neagoe 1984: 270, *Dialectologie*: 152), apar câteva păstrate din latină, ca, în general, în graiurile vestice: *ai* „usturoi” < *alium*: *Toți ai casei [la tăiatul porcului] erau angajați ba cu încălzirea apei, ba cu aducerea paielor [...] curățau aiul* (p. 58); *foale* „burtă” < *follem*: *Și mâine-zi urcam sus [pe deal] cu săniuța și ne dădeam cu foalele pe sanie la vale* (p. 133); *(h)oară* „păsări de curte” < *ovaria*: *Găinile (sau altă hoară) șchiopătau* (p. 152); *nea* „zăpadă” < *nivem* (p. 128); altele, de origini diferite, susceptibile de a alcătui arii corelative: *cozace* s.f., pl. art. *cozăcile* < srb. *kozjače*, *pojar* < sl. *požarŭ*; *vărsat* < *vărșă* < lat. *versare*: *Eu cu fața împetrișată și înroșită de cozace, cu temperatura ridicată [...] stau în pat* (p. 98); *golâmb* < srb. *golub*, *porumb* < lat. *palumbus*, *porumbel* < *porumb*, *hulub* < ucr. *hulub*: ***Golâmbii*** sălbatici, vocea lor guturală străpungea aerul ritmic; ***Golâmbii*** de casă, porumbeii, găgâiau mai mult (p. 98); *uică* < et. nec., *unchi* < lat. *unclus*, *moș* < *moașă* < cf. alb. *moshë*, *bade* < et. nec.: *Comenzile lui uica Iani, lăcătuș din sat, când se schimba garda [...]* (p. 27).

2.5.3. Elemente lexicale comune cu aria nord-vestică.

Alături de categoria elementelor specifice, apar alți termeni, de diverse origini, atestați în dicționare, în general, pentru partea nord-vestică a dacoromânei: *astrânge* (refl.) (Ban., Trans.) < lat. *astringere*: *Ne astrângem noi copiii, cinci-șase, zece, la stradă sau înăuntru [...] și batem cărțile* (p. 25); *babă* „bunică” < bg., srb. *baba*: ***Bunica*** se scula la trei din noapte [...] „– ***Babo***, mă scoli și pe mine?” (p. 88); *bucvar* < srb. *bukvara*: *Se scoteau trei-patru mese, cu maldăre de bucvar* (registre) (p. 153); *cute* „gresie pentru ascuțit coasa” < lat. *cotem*: *Cât cuprinzi câmpul cu privirea, secerători în izmene albe, cu coasele pe care le ascut din când în când cu cutea* (p. 120); *dună* (Ban., Trans.) < magh. *dunnyha*, *dușăg* (Ban., Dobr.), < srb. *dušek*, ambele cu același sens „pilotă”; *marvă* „vită (cornută)” (înv. Trans., Ban.) < magh. *marha*: *Iarna, vara, se astrângeau oamenii mulți, într-un loc fix [...], dovadă că și-au isprăvit lucrurile prin casă, prin curte, pe la marvă* (p. 62); *tolcer* „pâlnie” (Trans., Ban., Maram.) < magh. *tölcsér*: *Îmi puneau un tolcer de hârtie în ureche, ca să mi se „stoarcă” coptura; vârtej „scrânciob” < bg. vârtež. Într-o parte se ridicau stâlpii unui ringhișpel, un vârtej cu scaune* (p. 47).

⁶ Includerea lexemelor într-o anumită categorie este relativă, întrucât, în același timp, ele pot ilustra mai multe situații, în calitate de derivate, simultan învechite, de o anumită origine etc.

2.5.4. Elemente comune cu Basarabia

Textele lui R. Flora atestă termeni sau semantisme comune cu Basarabia, poate în calitatea celor două zone de arii laterale: *buhni* „a da buzna”: *Oamenii stau liniștiți [...]* *Atunci buhnește între ei un ins beat* (p. 64); **bumb** < magh. *gomb*, în *a se juca în bumbi* „a se juca în nasturi”: *Ne jucam în bumbi, noi copiii* (p. 32); *cibă* interj. „cuvânt cu care se alungă câinele”: *Zăvodul s-a luat după mine: „– Cibă!”* De origine ucraineană, *ciĭba*, pentru Bas., în Ban. ar fi putut parveni prin medierea maghiară, *csiba*; *jertfă* < sl. *žrutva* „victimă”: *Vine un uliu [...]* și *dă să apuce o jertfă* (p. 64); *înapoi* adv. [despre haine] „în, la spate”: *năframe legate înapoi* (p. 120); *nimici* [despre recoltă] „a distruge, a compromite”: *Ne nimicește grâul în gireadă; trăsura (țărănească) „căruță”: În trăsura [...]* *vecinul Gheorghe, uina Draga și câțiva purcei în partea din fund* (p. 53); *a umbla* în expr. ~ ~ *la școală* „a fi elev”: *Nu umblam la școală și nu puteam avea mai mult de cinci ani* (p. 77). Există și elemente neologice comune: *calitativă* adj. „de calitate”: *Acolo-i cărămida ieftină [...]* ori mai *calitativă* (p. 77); *liceist* „licean”: *Eu eram parcă liceist* (p. 147). Pentru Basarabia, elementele lexicale figurează în Dicț. dialectal și în TD–Bas., *Gl.* Ultimele două împrumuturi neologice s-ar putea explica prin sursele neoslave corespunzătoare (sârbă, rusă) din care a fost preluat *liceist* și de a adaptare a împrumutului romanic în mediul cerut de acestea.

2.6. Elemente cu semantism specific

2.6.1. Elemente cu semantism specific atestat

Unele lexeme apar cu sensuri deja înregistrate în dicționare, fie pentru Ban., fie pentru Ban., Trans., fie pentru Banat, Trans., Mold., fie numai pentru Trans., oricum pentru aria nord-vestică. Pentru ultima dintre zone: *cerb* s.m. „obicei de a colinda, unul dintre colindători, cu rolul animalului respectiv, deghizat și având cap de cerb, amintind de un alt ritual similar, *capra*”: *Cum venea decembrie, ne puneam să pregătim cerbul [...]* *Aceasta era treaba lui tata. Într-o zi, cerbul era făcut. Bătea din limbă, că noi copiii îl credeam o ființă a ceea ce* (p. 61); *gumă* „cauciuc”: [Polițiștii] *cu o bucată de gumă în mână (numită popular „vână de bou”)* (p. 18); *moș* s.m. „bunic”: *Am plecat cu moșul, la B. (aproape 40 km. depărtare) după cărămidă. „– Moșule”, ziceam, „dacă ne pierdem în întuneric?”* (p. 78); Ban., Trans.: *grec* s.m. „comerciant, negustor”: *Băcanul era numit grecu. Măcar că nu era grec. Vorbea foarte bine sârbește și românește* (p. 23); *a se stoarce* vb. refl. „a se scurge”: *Tatăl bufni în încăpere. Ud până la piele. Lipăind stropii de apă, storcându-se de pe îmbrăcăminte* (p. 119); *șubă* „pănură”⁷: *Dar mi-amintesc bine de jocul bunicului [...]. Și de cioarecii lui de șubă, cu un găitan negru pe de lături; tăbări vb. „a obosi”: Ne mai opream în drum. Fie că obosea bunicul, fie că ea gândea c-am obosit eu. „– Ai tăbărit, cu baba?”* (p. 16); Ban., Trans., Mold.: *roată* s.f. „bicicletă”: *M-aș duce și pe la prăvălii cu roata*

⁷ *Șubă* „haină țărănească” < srb. *šuba*, magh. *suba*, aici figurează cu sensul „stofă de casă”, ca în Ban., Trans., situație comparabilă cu *suman* < bg. *sukmanŭ*, care în Mold., pe lângă semantismul de bază „haină țărănească”, a dezvoltat unul nou, „șesătura de lână din care se confecționează haina respectivă”.

(p. 96); *vârstnic* „de aceeași vârstă cu cineva”): *Nu voiam să mă duc la grădiniță. Din simplul motiv că nu mergea nimeni din strada noastră. Dintre vârstnicii mei* (p. 75). *Era treaba mea și a lui Traian, vârstnicul meu vecin și coleg de clasă* (p. 61). Altele apar în dicționare cu specificarea „rar”: *duhni* [d. vânt] „a sufla”: *Pe urmă, vântul s-a stabilit [sic!]. Tot mai duhnea, dar mai potolit* (p. 126); *obraz* „căpută la gheață”, aici, p. ext., semnifică „față de opincă”: *Erau opinci uzate [...] bunicul le rupea obrazul pe care-l bătea apoi în cuie la niște tălpi de lemn, special muștruluiite* (p. 128); Trans., Ban., Olt., Munt. *aloțel* s.n. „drojdie de bere” (Anon. Car., DGS I): *La băcan făceam toate cumpărăturile necesare (chibrituri, petrol, olățel)* (p. 55). În acest caz, cuvântul din grai (cf. DGS I) suplonește elementul neologic care îi lipsește autorului.

2.6.2. Elemente cu semantism inedit

A se căra, vb. refl. în expr. ~ ~ ~ *cu sania* „a se plimba cu sania”: *Copiii, se cară cu sania, iar eu privesc trist: „– Tată, vreau și eu sanie!”* (p. 107); *căratul pe gheață* „datul pe gheață”: *Dintre jocurile de iarnă ... cel mai atractiv era, fără-ndoială, „căratul” pe gheață. Cu sandalele de lemn* (p. 128); *cărăușuri* s.n. pl. „plimbări în cerc cu dispozitivele instalate special pentru copii la târguri (călușei, carusel)”: *Și vârtejul și ringhișpilul le învârteau copiii care aveau dreptul la atâtea și atâtea căraușuri gratuite* (p. 47); *ciorăi* vb. [fig.] „a bate la cap, a insista”: *Și ciorăiam [pe părinți] să-mi cumpere* (p. 143); expr. *a se încheia cerul* [fig.] „a se întuneca, se închide”: *Într-o după masă târzie, de început de august, cerul s-a încheiat. Norii erau de tuș. Ca și când s-ar lăsa pe pământ* (p. 126); *încheiat*, *cer* ~ „cer închis”. *Priveam cu ochii larg deschiși spre cerul încheiat. Cu nori albi și cenușii* (p. 129); *chirpiciul* s.n. sg. art. cu val. colect. „țiglele”: *Chirpiciul de pe casă începea să se răstoarne. Pocnind cu putere. Se spârgea. Întors în latul vântului* (p. 118); *crâmpoșirea* s.f. „tranșarea (porcului)” (p. 58); *crâmpoșită* adj. f. [d. coca de pâine] „împărțită, modelată în exemplare”: „– *Babo, mă scoli și pe mine [la frământat pâinea]?*” „– *Bine, te scol [...]*” *Dar mă scula către 5, când pâinea era frământată și crâmpoșită pe masă* (p. 88); *ciopor* „ciurdă”: *Vacile mergeau la câmp cu cioporul* (p. 40); *frământa* vb. „a ~ pâine⁸, a face pâine”, sens dobândit de la operația fundamentală de pregătire a produsului: *Miercurea se frământa pâinea. La noi o frământa bunica, mama era ceva bolnavă* (p. 88). Noul semantism este indubitabil: *Femeile nu numai că nu torc [astăzi], dar nici pâinea nu mai frământă, ci se duc la brutar, cu fițuica-n mână și „scot” pâinea* (p. 179); *îndesați* adj. pl. [d. ceoareci] „groși, din postav des, bine bătut la piuă”: *În*

⁸ Față de expr. *a face pâine*, din Munt. și Mold. și din limba veche (*Aleseră femeii să le fie de făcut pâine* – DLR s.v.; *Femei făcătoare de pită* – DLR s.v. *pită*), având în vedere procesul integral a cărui finalitate este pâinea, ariile laterale, Ban., Bas. și cele nordice, au selectat verbul considerat definitoriu, ca operație pentru realizarea produsului: Ban., *a frământa pâine* „a efectua acțiunea necesară asupra aluatului pentru a deveni pâine”, Bas., *a coace pâine* „a executa operația finală prin care coca, trecută prin toate etapele componente, devine pâine”; cu alte cuvinte, *coacerea* determină trecerea produsului în stare finită.

picioare aveam ciorapi groși de lână, ceoareci îndesați, țesuți în război (p. 62); *muștrului* vb. (p. ext.) „a modela, a fasona obiecte”: *tălpi de lemn special muștruluiite* [pentru a deveni sandale] (p. 128); *primeni* vb. „a schimba apa de băut pentru animale”: [Iepurilor] *le primeneau apa în vălaie de lemn* (p. 146); *sperle* s.f. pl. „un fel de ciulini” < *sperlă* „(pasăre) înfoiată”, cuvânt specific ariei vestice (DLR). *La colțurile străzilor [...] apărură niște jucării. Ca niște mingi [...] Niște măturite făcute ghem. Prindeam spierlele* (p. 126).

2.7. Împrumuturi de origine sârbă

Prezența unui număr mare de unități lexicale preluate din limba respectivă constituie rezultatul imediat al bilingvismului româno-sârb.

Acestea reprezintă două categorii: o parte comună cu graiurile bănățene din țară, o altă parte, specifică minoritarilor români din Serbia.

2.7.1. Pentru prima categorie, împrumuturile, majoritar, sunt înregistrate în GES: *barabar* adv. „în rând cu [...]” < *baràbar*: *Vaca merge barabar cu mine* (p. 157) (GES: 86); *bară* s.f. „râu mic, mlaștină” < *bara*: *Am plecat cu trăsura, bunicul, bunica [...] să murām cânepa în bara, mlaștina de acolo* (p. 79) (GES: 83); *băgrin* s.m. „salcâm” (p. 83) < *bagrin* (id., ib.); *cioș* s.n. „colț de stradă” < *cioșc* < srb. *čošak*, dativ *čošku* (GES: 111): *Ne era casa de partea cealaltă, la cioșul celălalt* (p. 116); *cozace* s. „variolă” (p. 98) < *kozjače* (GES: 121); *divan* s.n. „taifas” < *divan*: *Cele mai frumoase erau divanurile nocturne în zilele de iarnă* (p. 62) (GES: 127); *dugheană* s.f. „prăvălie” < tc. *dúkkân*, srb. *dućan*: *Mă trimitea să-i duc ... cartofi pe care-i cumpăram de la dugheană* (p. 89) (GES: 130); *păsulă* s.f. „fasole” < *pasulj*: *Babele [...] descântau [...] cu boabe de păsulă* (p. 13) (GES: 170 s.v. *păsui*); *poneavă* s.f. „pătură de lână, cânepă, cuvertură” < *ponjava*: *Mama aduse o poneavă (pătură), s-o punem sub noi, perini* (p. 99) (GES: 176); *subașă* s.m., pl. *subași* „paznic de câmp” < tc. *subası*, srb. *sùbaša*: *Au venit (sau nu) subașii (păzitorii de câmp) după merticul de grâu sau cucuruz* (p. 100) (DLR s.v.); *șar*, ~ă adj. [d. animale] „pestriț, bălțat” < *šaren*, *šara*: *Într-un an aveam o vacă. Roșietică și cu pete. Șară* (p. 157) (DLR s.v.); *șaran* s.m. „crap” < *šaran*: *G. [...] sat așa și pe dincolo. Pădure. Rât. Timișul. Pește. Pescuit. Șarani, somni, știuci. De toate* (p. 38) (GES: 190); *șupă* s.f. „șopron, cușcă” < *šupa*: *șupă pentru iepuri* (p. 95) (DLR s.v.); *țigla* s.f. „cărămidă” < *cigla* (p. 124) (GES: 198); *uică* s.m. „unchi” < *ujka*; *uină* s.f. „mătușă” < *uina* (termeni de adresare, în general): *Uica Gheorghe și tata s-au așezat înainte. Iar eu și uina Draga în spate* (p. 53) (GES: 199). Alături de acestea, atașăm și câteva calcuri: *casa morților* „morgă” < srb. *mrtvāčnica*: *Copii la casa morților!* (p. 99); *Moș Ger* „Moș Gerilă” < srb. *Deda-Mraz*: *Copii fiind, ne bucuram de această revenire a lui Moș Ger* (p. 112).

2.7.2. Sârbisme specifice comunităților românești din Serbia: *futrolă* s.f. „toc, teacă (pentru arme)” < *futróla*: *Un pistol într-o futrolă nouă, mare* (p. 140); *menză* s.f. „cantină” < *ménza*: [...] *Este flămând. Umblă printre mese la menză [...] și șterge farfuriile* (p. 167); *preco* adv. „de-a dreptul” < *prêko*: *Trebuia să mergem ca vreo 2 km. pe jos [...] și am luat-o preco peste holde* (p. 60); *pricoliță* s.f.

„remorcă” < prikolica: *Se pun în tractoare cu pricoliiță ... și pornesc domnește la holdă, la loc* (p. 163); *prostirac* s.n. „așternut, cearșaf” < *prostirăč*: *Mama adusese [...] și un prostirac un fel de velință (chilim) de acoperit* (p. 99); *pulin* s.m. „câine ciobănesc” < *pulin*: *Mai avea și câte un câine (pulin), dar parcă nu-l avea totdeauna* (p. 147); *țârfineac* s.m. „paracliser” < *crkvenjak*: *Cineva căpăta ciocanele de lemn de la țârfineac sau de la vreun tutor pentru a bate toaca* (p. 28).

2.8. Elemente germane

Aizimban s.n. „tren” < *Eisenbahn(zug)*: *Cum ceva, te durea capul sau aveai alt deranj (la foale ș.a.): „– De la oci (ochi)! În aizimban (tren)!”* (p. 113); *boactăr* s.m. < *Wächter*: *Când îți bătea boactărul la ușă, se știa că nu era a bine. Și izbea cu bătul, un ciomag respectabil, în ușă sau în poartă, de răscoala întreaga stradă. Veneau altădată și câte doi „– Boactării (la cutare)!”* (p. 18). Rostul și funcția acestora este explicată în text: *Boactării – moșteniți, ca instituție, după toate cele de la vechiul imperiu habsburgic (în nemțește Wechter [sic!] este „supraveghetor”) – erau civili și, de regulă, oameni mai înaintați în vârstă [...] Erau reprezentanți ai autorității comunale. Și se și comportau ca atare (ibid.); fedestil* s.n. „toc (pentru scris)” *Federstil: Ceșcula [penarul] cu grifile, cu creioane, cu guma de șters, penițele de scris, fedestilul* (p. 84); *haptag!* (comandă militară) „drepti!” < *Habtacht!* (p. 27); *ringhișpil* s.n. „carusel” < *Ringelspiel*: *Încă de sâmbătă după masă noi, copiii, ne duceam în inspecție, să vedem ce se pregătește (pentru nigeie), aparte, ringhișpilul și, în mod special, cirul* (p. 29); *porție* s.f. „impozit” < *Portion*: „– Când plătești porția (impozitul) aia?” (p. 100); *șinter* s.m. < *Schinder*, srb. *șinter*: *În locul de execuție îi aștepta șinterul (hingherul), cu gropile deja săpate* (p. 154); *șiț* s.n. „scaun, banchetă mobilă, instalată în căruță” < *Sitz*: *Avea o tarniță (tăligă), un cal slăbuț, un șiț, de piele înapoi, și altul, de lemn, înainte unde stătea el* (p. 15); *șpriț* s.n. „ustensilă folosită la umplutul cârnaților” < *Spritze*: *Se pregăteau cuțite, se aduceau (din împrumut, de la cei ce le aveau), șprițuri (pentru cârnați și cartaboși)* (p. 58).

2.9. Neologisme

Lexemele noi sunt reprezentate prin mai multe categorii, atât prin creații personale ale autorului, cât și, în cazul neologismelor romanice, pe lângă cele proprii limbii române, prin împrumuturi din sârbă, alături de care apar foste neologisme, astăzi cu caracter învechit.

2.9.1. Din prima categorie menționăm: *bravurozitate* s.f., pl. *bravurozități*: [Basmale] *perindau în fața ochilor noștri mirați întâmplări [...] Stranii. Bravurozități* (p. 34); *bombonier* s.m. „vânzător de bomboane”: *Bombonierul întreabă dacă-s banii mei* (p. 168). Româna standard nu dispune de un termen specializat în acest scop. În schimb, graiurile muntenești au suplinit golul printr-o creație proprie: *bombonar* (DGS I), după tiparul tradițional al numelor de ocupații (*porcar, văcar* etc.); *hibern* adj. „de iarnă”, derivat regresiv din *hibernă* s.f., împrumut neologic impus de autor: *Mă atrăgeau mai mult ca orice peisajele hiberne!* (p. 134); *uniformizat* adj. „îmbrăcat în uniformă”:

M-a dus să-mi arate și curtea regală („a lu-mparatu”), cu sentinele (gardă) special uniformizate (p. 60).

2.9.2. Împrumuturile romanice preluate din sârbă se motivează prin nevalorificarea neologismului corespunzător din română, dintr-un motiv sau altul. Mediarea prin limba oficială a autorului devine evidentă în cazul formelor neologice diferite de ale românei standard, ca în exemplele de mai jos: *dimensii* s.f. pl. „dimensiuni” < srb. *dimenzija*: *Soarele zâmbește [...] iar, sub efectul [...] lui, toate în lumea din jur își schimbă dimensiile* (p. 114); *factic* adv. „de fapt, în realitate”: *Cum era doamna Boiana, după 55 de ani? Căci, factic, atâția trecuseră* (p. 86). Este de presupus că scriitorul s-a raportat la sârbă (cf. *faktično*); *plantaj* s.n. < *plantaža*, în loc de *plantație*: *În America [...] slujeau cu toții pe la plantaje* (p. 139); *seanse* s.f. pl. „ședințe” < *seansa*: *La seanse, înainte de a ghici, se îmbracă într-o odăjde* (p. 14); *stalactit* s.m. < *stalaktit*: *O altă măiestrie a peisajului iernatic erau țurțurii de gheață, sloieții, în graiul local. Erau ca niște stalactiți enormi* (p. 134). Atunci când neologismul are aceeași formă în cele două limbi este greu să identificăm sursa, ca în cazul *angrosist*: *Cele trebuincioase unei gospodării i le aduceau angrosiștii* (p. 23). Unele neologisme, de altfel corupte, sunt explicate de autor (Flora 1971: 306) ca rezultante ale contaminației sinonimice: *automobil + motor > motobil*, cuvânt uzual în lexicul românesc local”: *În primii ani de școală am văzut primele motobile (azi, zicem, limuzine sau și „autoturisme”)* (p. 39).

2.9.3. Din categoria neologismelor, astăzi învechite, menționăm câteva: *apriat* „deschis, lămurit”, după DA, creație latinistă a Școlii Ardelene: *Pe aici sunt șerpi, vulpi [...] De lupi sau urși nu spuneau apriat, poate, să nu mă sperii prea tare* (p. 113); *bănci* „hârtie-monedă”, cu semnul arhaicității în DA < it. *banca*: *Un romișor (figănuș) – de vreo zece ani – mă asaltează: „– Neneo, dă-mi două bănci!”* (p. 168); *comerciant* „negustor” < it. *comerciante*, penetrat, poate, prin latinistii ardeleni: *Jupânul (comerciantul) pune aparatul de radio în fereastră* (p. 50). Utilizarea parantezei constituie un fapt diagnostic, atât pentru lexemul din grai, cât și pentru lexemul neologic; *invita* „a chema”, introdus, probabil, de aceeași latinisti, căci se distinge semantic de verbul moștenit *invita* „a instiga, a provoca”: *Tata mă invita, luându-mă de mână: „– Mergem astară la radio?”* (p. 50); *prepara*, ~-vrăjurile „pregăteau materia primă pentru vrăjit” *Vrăjurile [...] erau femeii bătrâne care le preparau, le găteau* (p. 13); *vizitație* „control sanitar la cai” < germ. *Visitation* (înv. DLR): *În fiecare an, în pragul toamnei, era vizitația de cai* (p. 153).

3. R. Flora rememorează amintirile din perioada propriei copilării: *Mi-amintesc ca printr-o ceață [...] Cât cuprinzi câmpul cu privirea, secerători. În izmene albe. Cu coasele, pe care le ascut din când în când cu cuteda. Era un cântec orchestrat, tipic holdelor bănățene în acea vreme [...] Mă văd și eu printre secerători [...] În izmene albe de cânepă. Și în cămașă tot albă. Pe cap, o pălărie de paie*

(confeccionată de tată-meu). În picioare niște **cipici de lână** [...] cam ciuruiți. Mă împunge miriștea [...] (p. 120). Descrierea amintește un cunoscut tablou al câmpurilor românești, cel al fraților Boțoghină din Siliștea-Gumești (M. Preda, *Moromeții*), dintr-o altă zonă a românității, când Irina învață să țină seceră în mână. Risipiți, prin lanuri, sub arșița nemiloasă a verii, copiii, purtând aceleași haine, ca și părinții lor, muncesc și vorbesc ca și aceștia. Redevenit cel de odinioară, autorul se exprimă ca atunci, demult, căci, pentru autenticitate, n-ar fi fost cu puțință să fie altfel. Nici variantele locale nu le reface. Cel mult, de la caz la caz, menționează, între paranteze, forma corespunzătoare din limba standard: *alvicică* (*halva*), *nigeie* (*nedeie*), uneori rămânând tot în universul dialectal: *imală* (*mâzgă*) sau dublează, în mod original, prin cratimă, regionalismul cu lexemul de largă circulație: *Apoi fixam* [...] în *trei puncte*, **ața-sfoara** [zmeului] (p. 41) *Oamenii își luau cojoacele* [...] în *spate*, *căciula și cârpa-șalul la grumaz* (p. 62). Uneori, astfel de dublete sunt însoțite de mici comentarii care demască dialectologul: *O altă măiestrie a peisajului iernatic, erau țurțurii de gheață, sloieții, în graiul local* (p. 134). *Aerul era, dintrodată, străbătut de cântecul vreunei privighetori. Fluieraș, cum îi zicea în părțile locului* (p. 90). Deținând ambele posibilități lexicale, autorul le folosește diferențiat, respectând varianta locală, ori de câte ori este cazul: *Le plăcea în mod special varza. Când făcea mama, sau bunica, curechi de mâncare, căutam să pun deoparte cât mai multe „lepădături” pentru iepuri* (p. 146). Cele două gospodine din familie nu puteau găti decât *curechi*, cum se numea leguma în satul lor, iar copiii aspirau iarna la un *deal de nea*, dar, în explicația pentru cititor, apare corespondentul supradialectal al „materialului de construcție”: *Ne făceam deal de nea, adunam zăpada în fața casei și făceam deal. Îl bătătoream* (p. 133).

Prin reproducerea particularităților fonetice, morfologice, de creare a cuvintelor ori de vocabular, multe dintre acestea constituind fapte inedite, R. Flora reușește să recompună „ imaginea lingvistică” a satului natal de odinioară. De fapt, el reușește mult mai mult, prin opera sa beletristică, aducând reale servicii dialectologului. Episoadele în care a fragmentat narațiunea, momente de neuitat ale copilăriei, relevă o certă vocație de povestitor. În exercitarea acesteia, limba devine instrumentul de care el se servește cu toată îndemânarea, căci chiar în absența copertei și a foii de titlu, prin amprenta lingvistică și prin coloratura particulară, am putea recunoaște identitatea teritorială a acesteia. Vitalitatea graiului românesc într-o comunitate aproape bilingvă, așa cum observa autorul, se explică, între altele, „prin sprijinul care vine de la limba literară, și sârbocroată și română, într-o perioadă de timp, acestea învățându-se ca limbă maternă” (Satu-Nou: 177). Optând pentru limba standard (în care și-a făcut studiile universitare la București), scriitorul nu poate renunța la vocabularul copilăriei decât cu riscul de a falsifica realitatea. Având conștiința acestui risc, el reconstituie admirabil universul lingvistic al unui copil minoritar, legat prin idiomul său de un anumit teritoriu și, în același timp, de un anumit neam.

ABREVIERI

AFLR	<i>Arhiva fonogramică a limbii române</i> a Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”.
Cercetări 2000	Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, <i>Cercetări asupra graiurilor românești de peste hotare</i> . București, [f.e.].
Chircu 2010	Adrian Chircu, <i>Um vechi sufix regional: -ul</i> , în <i>Lucrările celui de Al XIV-lea Simpozion Internațional de Dialectologie</i> (Cluj-Napoca, 16–17 sept. 2010) [Cluj], [Editura] Argonaut. Scriptor, p. 64–71.
DA	Academia Română, <i>Dicționarul limbii române</i> , București, 1913–1948.
DGS. I–III	<i>Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice</i> , coord. Maria Marin, volumul I, <i>Literele A–C</i> , 2009; volumul II, <i>Literele D–O</i> , 2010; volumul III, <i>Literele P–Z</i> , București, Editura Academiei Române, 2011.
Dialectologie	<i>Dialectologie română</i> , de Matilda Caragiu Marioțeanu, Ștefan Giosu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Romulus Todoran, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977.
Dicț. dialectal	<i>Dicționar dialectal (cuvinte, sensuri, forme)</i> . Vol. I–V, redactor responsabil Rubin Udler. Chișinău, Editura Știința, 1985.
Dimitrescu 2014	Florica Dimitrescu, <i>Din lexicul limbii române vechi</i> . [Colecția „Romanica 19”. Editura Universității din București.
DLR	Academia Română, <i>Dicționarul limbii române</i> (DLR). Serie nouă, București, Editura Academiei Române, 1965 și urm.
Flora 1971	R. Flora, <i>Rumunski banatski govori u svetlu lingvističke geografije</i> . Beograd.
GES	Dorin Gămulescu, <i>Elemente de origine sârbo-croată ale vocabularului daco-român</i> . București, Editura Academiei, Panciova, Novinsko Preduzeće „Libertatea”, 1974.
Ioniță 2010	Vasile C. Ioniță, <i>Contribuții lingvistice. Onomastică. Lexicologie, 2</i> . Reșița, [Editura] Inter Graf.
Mării 2004	Ion Mării, <i>Contribuții la lingvistica limbii române</i> . Cluj-Napoca, [Editura] Clusium.
MDA	Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, <i>Micul dicționar academic</i> . Vol. I, <i>Literele A–C</i> , 2001; vol. II, <i>Literele D–H</i> , 2002; vol. III, <i>Literele I–Pr</i> , 2003; vol. IV, <i>Literele Pr–Z</i> . București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2003.
Neagoe 1984	Victorela Neagoe, <i>Subdialectul bănățean</i> , în TDR, p. 240–283.
Petrovici 1954	Emil Petrovici, <i>Repartiția graiurilor dacoromâne pe baza Atlasului lingvistic român</i> , în „Limba română”, III, nr. 5, p. 5–17.
Satu Nou	<i>Satu Nou, Banatsko Novo Selo 1765–1977</i> , monografie, coordonator Radu Flora, Satu-Nou, 1979.
TD – Bas.	Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, <i>Graiuri românești din Basarabia, Transnistria, nordul Bucovinei și nordul Maramureșului</i> . Texte dialectale și glosar. București [f. e.], 2000.
TDR	<i>Tratat de dialectologie românească</i> , coordonator V. Rusu, Craiova, 1984.

**LA LANGUE DES RÉCITS (CONTES) DU VOLUME
COPILĂRIA DIN AMINTIRI PAR RADU FLORA**

RÉSUMÉ

Conformément au volume de mémoires *Copilăria din amintiri* par Radu Flora, Iulia Mărgărit poursuit les particularités d'ordre phonétique morphologique, de vocabulaire, évidentes dans la langue employée par le bien connu dialectologue R. Flora, natif de langue roumaine de Serbie. En reconstituant l'univers de l'enfance, l'auteur «récompose» aussi par les réalités évoquées, la langue de cette époque-là de sorte que le dialectologue double l'écrivain en permanence.

Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
al Academiei Române